

Silpputöistä, nuorisotyöttömyydestä ja prekaarista työvoimasta

Jo pidemmän aikaa julkisessa keskustelussa on kannettu huolta työn muuttumisesta aikaisempaa epävarmemmaksi ja hauraammaksi. Uutisten valtaviirran mukaan työurat ovat pirstaloituneet, silpputyöstä on tullut uusi normi ja työttömyyskin uhkaa syrjäyttää yhä useamman nuoren yhteiskunnan ulkopuolelle. Työn sanotaan prekarisoituneen.

Tutkimukset eivät kuitenkaan yksiselitteisesti puolla kuvaa tämän kaltaisesta kielteisestä muutoksesta. Pitkällä aikavälillä työsuhteiden kestossa tai niiden päättymisriskissä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. Epätyypilliset työsuhteet ovat yleistyneet, joskin maltillisesti. Lähinnä vastentahtoinen määräaikaisuus ja vastentahtoinen vuokratyö aiheuttavat ongelmia. Näistä teemoista Työelämän tutkimus -lehdessäkin on julkaistu tutkittua tietoa, kuten tässä numerossa Katri Siposen ja Joonas Miettisen sekä Antti Tanskasen työvoiman vuokrausta käsittelevissä artikkeleissa.

Nuorisotyöttömyydestä puhuttaessa viitataan alle 25-vuotiaiden työttömyysasteeseen, joka viime vuonna oli tasan 20 prosenttia. Virallisten tilastojen suoraviivainen luenta tosin antaa turhan karun kuvan Suomen tilanteesta. Etenkin työtä aktiivisesti hakevien opiskelijoiden tilastointi työttömiksi synnyttää helposti harhakuvan ilmiön laajuudesta.

Nuorisotyöttömyyden luonne poikkeaa aikuisväestön työttömyydestä. Nuoruus on etikkooaikaa, jota luonnehtivat keskimääräistä useammat mutta lyhyet työttömyysjaksot. Pääsääntöisesti suomalaisnuorten työttö-

myys on väliaikaista ja harva ajautuu pitkäaikaistyöttömäksi. Työttömyysjakson aikana saatetaan valmistautua pääsykokeisiin tai vietetään välivuotta. Heikoille jäävät lähinnä ne, joiden koulutus katkeaa perusasteeseen. Varsinaisessa vaaravyöhykkeessä ovat nuoret (varsinkin nuoret miehet), jotka vähäisen koulutuksen lisäksi sosialisoidut ajatukseen työttömyyden luonnollisuudesta esimerkiksi vanhempien työttömyyden, huostaanoton tai rikos- ja laitoskierteen takia.

Keskustelussa työn prekarisoitumisesta vähemmälle huomiolle on jäänyt kysymys freelancereiden ja muiden yksinyrittäjien asemasta. Huomion kiinnittäminen näihin ryhmiin on tärkeää, koska heidän työmarkkina-asemansa on erityisen haavoittuvainen. Merkittävin ero palkansaajiin on toimeentulon epävarmuus ja sosiaaliturva, joka on rahoitettava itse. Vaikka yksinyrittäjyys sinänsä on vakiintunut työnteon muoto, ongelmaksi tämä muodostuu silloin, kun kyse on vastentahtoisesta valinnasta.

Freelance-työ ja mikroyrittäjyys sisältävät monia ongelmia, joista tutkimustietoa on toistaiseksi niukasti saatavilla. Suurin ongelma syntyy tilanteessa, jossa työntekijöitä irtisanotaan ja poispotkituille tarjotaan mahdollisuutta jatkaa entisen kaltaisissa tehtävissä itsenäisinä ammatinharjoittajina. Tällöin aidon ja vapaaehtoisen itsensä työllistämisen sijaan kyse on näennäisyrittäjyydestä.

Pakkoyrittäjyydessä työn teettäjä siirtää riskinsä työn suorittavalle taholle, jonka asema muistuttaa palkkatyösuhdetta ilman

vakituisen työsuhteen etuja ja turvaa. Kun vaihtoehtoja ei ole, yrittäjyyden vapauskin jää usein haaveeksi. Ilmiö on tuttu erityisesti media-alalta, mutta se on levinnyt myös rakennus- ja kuljetusalalle ja jopa kunnalliseen lastenhoitoon. Samoin kuin muissa epätyypillisen työn muodoissa, se ratkaisee, onko kyse omasta valinnasta vai olosuhteiden pakosta.

Työnantajille freelancereiden käyttö tulee edulliseksi, koska yksinyrittäjät vastaavat omista sosiaaliturva-, eläke- ja työterveyskuluistaan sekä lomistaan. Työn tilaajan ei myöskään tarvitse välittää yksinyrittäjän työsuojelusta eikä freelancerilla ole konfliktitilanteissa luottamusmiehen tai ammattiliiton tukea turvanaan.

Freelancer taas saattaa ajautua köyhyysloukkuun silloin, kun hän on riippuvainen yhdestä tai muutamasta toimeksiantajasta tai silloin, kun hänellä ei ole mahdollisuut-

ta hinnoitella työtään todellisten kustannusten mukaan. Keskimääräinen ansiotaso freelancereilla jääkin huomattavasti alle palkansaajien keskiarvon. Tästä kertoo se, että koko 2000-luvun ajan jopa 17 prosenttia yksinyrittäjistä on jäänyt virallisen köyhyysrajan alle.

Ylipäätään yrittäjyydelle suotuisten olosuhteiden kehittämisessä riittää työsarkaa. Kun työmuodot moninaistuvat, olisi entistä tärkeämpää tarkastella sosiaaliturvan perusteita kriittisesti. Sosiaaliturvan ei tulisi estää työntekoa tai tehdä yrittäjäksi siirtymistä kohtuuttoman vaikeaksi tai byrokraattiseksi. Etenkin silloin, kun työ ja työttömyys vuorottelevat tai yksilö joutuu koostamaan elantonsa monista palasista, sosiaaliturvan puutteet paljastuvat.

Näissä ongelmissa riittää purtavaa myös työelämän tutkijoille.

Pasi Pyöriä